

Данік Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Новак К.С.

студентка,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Яковенко А.В.

студентка,
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Danik Nataliia, Novak Kateryna, Yakovenko Anastasiia

V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТІЙКОСТІ

EVALUATION OF FUNCTIONAL PERFORMANCE OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE IN CONDITIONS FINANCIAL INSTABILITY

У статті висвітлено проблеми функціонування банківського сектору України протягом 2018–2021 рр. як одного із визначальних секторів фінансового ринку та національної економіки у цілому. Під час аналізу стану банківського сектору встановлено закономірності та загальні тенденції функціонування банківського сектору України, проведено відповідні розрахунки. Охарактеризовано вплив світових фінансових криз на діяльність банківських структур, які повинні функціонувати в умовах постійної фінансової нестабільності. Розраховано основні показники прибутковості, рентабельності та нормативні коефіцієнти ліквідності, на основі яких авторами складено рейтинг стабільності банківських структур в динаміці за останні три роки. Ураховуючи сучасну ситуацію в банківському секторі України, визначено основні проблеми його функціонування та описано перспективи розвитку банківської галузі країни.

Ключові слова: банківська система, банківський сектор, економічні нормативи, прибутковість, рентабельність, нестабільність, криза.

В статье освещены проблемы функционирования банковского сектора Украины в течение 2018–2021 гг. как одного из основных секторов финансового рынка и национальной экономики в целом. При анализе состояния банковского сектора установлены закономерности и общие тенденции функционирования банковского сектора Украины, проведены соответствующие расчеты. Охарактеризовано влияние мировых финансовых кризисов на деятельность банковских структур, которые должны функционировать в условиях постоянной финансовой нестабильности. Рассчитаны основные показатели прибыльности, рентабельности и нормативные коэффициенты ликвидности, на основе которых авторами составлен рейтинг стабильности банковских структур в динамике за последние три года. Учитывая современную ситуацию в банковском секторе Украины, определены основные проблемы его функционирования и описаны перспективы развития банковской отрасли страны.

Ключевые слова: банковская система, банковский сектор, экономические нормативы, прибыльность, рентабельность, нестабильность, кризис.

The article covers the problems of the functioning of the banking sector of Ukraine during 2018–2021, as one of the main sectors of the financial market and the national economy as a whole. When analyzing the state of the banking sector, regularities and general trends in the functioning of the banking sector of Ukraine have been established, and appropriate calculations have been made. The impact of global financial crises on the activities of banking structures, which must operate in conditions of constant financial instability, is described. Today, the whole world, including Ukraine, is on the verge of a global financial and economic crisis. This raises the question of whether Ukrainian banks have the necessary margin of resilience to vulnerabilities to the financial and economic crisis. In recent years, the functioning and development of the banking system has been characterized by increased financial stability, the level of bank capitalization, liquidity, some improvement in asset quality, reducing risks in banking, as well as the presence of positive structural changes. Today, Ukraine's banking system operates in a complex socio-economic and legal environment, most of which - macroeconomic instability, irrational structure of the industrial complex, the crisis of science and technology, imperfect fiscal and monetary policy, low level of effective demand - complicate sustainable development banking sector and increase competitiveness. In conditions of instability, intensification of turbulent processes, the development of the banking system requires new innovative approaches to determining the mechanisms of effective functioning and stable development based on a system-synergetic approach, which led to the choice and relevance of the chosen topic of this scientific article. Efficiency of banks is a multicomponent, multifaceted, multidimensional system characteristic that depends on many factors and is an effective indicator of performance of functions and achievement of goals and objectives of banks development provided financial stability based on financial stability and dynamic balance, achievement of multiplicative and synergistic effects.

Key words: banking system, banking sector, economic standards, profitability, profitability, instability, crisis.

Постановка проблеми. У нинішній ситуації банківська система України переживає складний період. Багато невирішених проблем, спричинених попередніми кризами та економічними та політичними потрясіннями, продовжують негативно впливати на банківську систему, роблячи її неефективною, нестабільною та вразливою до різних шоків. В останні роки багато банків оголосили про банкрутство і перебувають у процесі ліквідації, частина з яких ліквідується самостійно. Проблема підвищення стабільності та ефективності діяльності комерційних банків, зменшення їхньої участі на ринку банківських послуг є важливою для вирішення. У цьому сенсі, ураховуючи вплив внутрішніх та зовнішніх чинників, було проведено всебічне вивчення проблем та перспектив розвитку динамічно мінливої банківської системи України з подальшим представленням алгоритму підвищення стабільності банківських структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки в Україні відбулися серйозні зміни, пов'язані з очищенням від корумпованих та ненадійних банків, що викликало увагу вчених до аналізу цього процесу та його наслідків для економіки країни. У роботі приділено увагу працям А.О. Костюченко [1] та фахівців НБУ [4], Міністерства фінансів [3]. Високо оцінюючи внесок зарубіжних та вітчизняних авторів у розвиток методологічної бази оцінювання ефективності діяльності банків, зазначимо, що у більшості праць переважає загальноекономічний підхід. Водночас проблему оцінювання результативності банківської діяльності з позиції провадження банківського бізнесу в науковій літературі досліджено та розкрито недостатньо. Також досі не висвітлено питання антициклічного регулювання розвитку банківської інфраструктури як важливої передумови успішного функціонування національної банківської системи. Отже, глибшого дослідження потребує розроблення теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо розвитку банківської діяльності в умовах фінансової нестійкості.

Мета статті полягає в оцінці результативності розвитку банківської галузі з подальшим визначенням майбутніх перспектив банківництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан розвитку української економіки вимагає постійної уваги

до банківської системи загалом та комерційних банків зокрема, реалізації політики, спрямованої на створення сприятливих умов для стабільних та ефективних операцій. Ця необхідність зумовлена тим, що банківська система є однією з найважливіших та найбільш інтегрованих структур у ринковій економіці, а також одним із найважливіших чинників політики економічного зростання, адже через неї здійснюється процес накопичення економічних ресурсів у суспільстві та забезпечується їх найбільш ефективно та раціонально використання.

В останні роки на національному, регіональному та глобальному рівнях тенденція до зростання економічних та політичних потрясінь була дуже очевидною. Зіткнувшись зі зростаючою турбулентністю, банківська система України, яка накопичує політичні, макроекономічні та інституційні ризики, знаходиться не в найкращому становищі.

Робота українських банків останніми роками здійснювалася за таких несприятливих умов, як незадовільний стан економіки у цілому, спад промислового виробництва, неплатоспроможність більшості господарських одиниць, реальні втрати статутних фондів банків від девальвації національної валюти, інфляція, непомірні податки тощо.

Світова фінансова криза 2020 р. – це глибока фінансова криза, найгірша з часів Великої депресії та кризи 2008 р., яка знаходиться в активній фазі з жовтня 2020 р. Криза почала проявлятися в лютому та березні, а пізніше – у квітні 2020 р. Рушійною силою осені був коронавірус SARS-CoV-2, який уразив Китай, а потім і весь інший світ.

Надійність банків є важливим показником для фізичних та юридичних осіб. Фізичні та юридичні особи готові вносити грошові кошти на банківські рахунки з гарантіями повернення, отримувати позики, що гарантуватимуть стабільність процентної ставки та відсутність ризиків щодо ліквідації банківської установи. Міністерство фінансів щоквартально дає оцінку стабільності та надійності банків, яка оцінюється за п'ятибальною системою. У четвертому кварталі 2020 р. рейтинг очолив «Райффайзен Банк Аваль» з оцінкою 4,66 бали (табл. 1).

Отже, спираючись на представлений вище рейтинг, авторами було доведено, що, вибираючи надійний та

Таблиця 1

Загальний рейтинг стабільності українських банків за IV квартал 2018–2020 рр.

№	Банк	IV кв. 2018	IV кв. 2019	IV кв. 2020
1	Укрсиббанк	4,49	4,62	4,16
2	Райффайзен Банк Аваль	4,58	4,84	4,66
3	ОТП Банк	4,15	4,45	4,27
4	Креді Агріколь Банк	4,06	4,59	4,31
5	ПриватБанк	3,59	4,11	3,91
6	Кредобанк	3,85	4,06	3,96
7	Прокредит Банк	4,03	4,18	3,85
8	ПУМБ	3,67	3,90	3,70
9	Альфа-банк	3,53	3,85	3,74

Джерело: розроблено на основі [2]

стабільний банк в Україні, потрібно враховувати такі моменти та користуватися такими порадами:

- співпраця з малими, маловідомими банками є ризикованим рішенням, оскільки порівняно з великими, кваліфікованими банками ці банки схильні ліквідуватися першими;

- варто інвестувати в прибутковий банк, таким чином зменшується ризик утратити власні гроші;

- власні кошти краще довірити іноземним банкам, оскільки ці банки найповільніше реагують на політичну та економічну ситуацію в країні.

Рентабельність банку – це один важливий показник під час аналізу ефективності його діяльності. Однак те, що банк є прибутковим, ще не означає, що він є надійним. Але якщо банк не приносить прибутку протягом декількох років, важко розглядати його як банк, з яким можна співпрацювати.

Дослідимо прибутковість комерційних банків за останні три роки з інтервалом в один рік. П'ятірка найприбутковіших банків за березень 2021 р. трішки змінилася порівняно з березнем 2019 р. У березні 2019 р. лідером був «ПриватБанк» (5185 млн грн прибутку), далі йшли «Райффайзен Банк Аваль» (672 млн грн), ПУМБ (521 млн грн), «Альфа-Банк» (351 млн грн) і «Універсал Банк» (57 млн грн). У березні ж 2021 р. лідером залишається «ПриватБанк» (1 309 млн грн прибутку), далі знов – «Райффайзен Банк Аваль» (758 млн грн), 3-є місце займає знову ПУМБ (676 млн грн), 4-е – «Універсал Банк» (472 млн грн), за ним йде «Альфа-Банк» (426 млн грн).

Детальну інформацію наведено на рис. 1, де ми на прямій прибутковості «ПриватБанку» найбільш наочно можемо спостерігати вплив пандемії на банківський сектор, адже різкий спад прибутковості цього банку (більше ніж у сім разів у 2021 р. порівняно з 2020 р.) найбільше зумовлений цим фактором.

Із метою забезпечення стабільної роботи банку та своєчасного виконання своїх зобов'язань перед вкладниками, а також уникнення неправильного розподілу ресурсів та втрат капіталу через властиві банку ризики Національний банк установив процедури визначення економічних нормативів, що є обов'язковим для всіх банків.

У табл. 2 подано розрахунки економічних нормативів у банківському секторі України за період з 01.03.2018 по 01.03.2021.

Як видно з даних табл. 2, на протязі всього періоду з 2018 по 2021 р. норматив достатності регулятивного капіталу був вищим за нормативне значення у 10% та мав тенденцію до збільшення з 16,91% до 22,59%, тобто відбулося збільшення на 33,59%. Норматив достатності основного капіталу більше базового значення (7%), і економічний норматив протягом досліджуваного періоду виконується. Збільшення відбулося на 42,69%.

Норматив короткострокової ліквідності за період 01.03.2018–01.03.2021 не опускався нижче 87,79% та відповідає нормативному значенню, він установлюється для контролю над здатністю банку виконувати прийняті ним короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів. Також спостерігаємо виконання нормативу Н7 за період 01.03.2017–01.03.2021 у межах 18,14–21,04%, що не перевищує норму 25%.

Економічний норматив Н8 за аналізований період має тенденцію до зменшення на 54,15% (з 180,53% до 97,75%). Норматив кредитного ризику як елемент економічних нормативів діяльності банків має на меті не допустити надмірну концентрацію кредитного ризику в банку, оскільки неплатоспроможність одного або кількох контрагентів може суттєво дестабілізувати банк та навіть призвести до його банкрутства.

За оптимального значення показника Н9 не більше 25% норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами становив у 2018 р. 16,90%, у 2021 р. – 3,61%. Зменшення цього показника на 78,64% свідчить про зниження кредитного ризику в банківській системі України. Також виконується норматив Н11, але має майже нульове значення протягом аналізованого періоду за граничного рівня 15%.

Виходячи з вищезазначених розрахунків, та проведеного ґрунтовного дослідження, впливає, що в Україні існують декілька основних проблем із банківською системою:

1. Конкуренція в банківському секторі обмежена. Насправді конкуренція на ринку банківських послуг

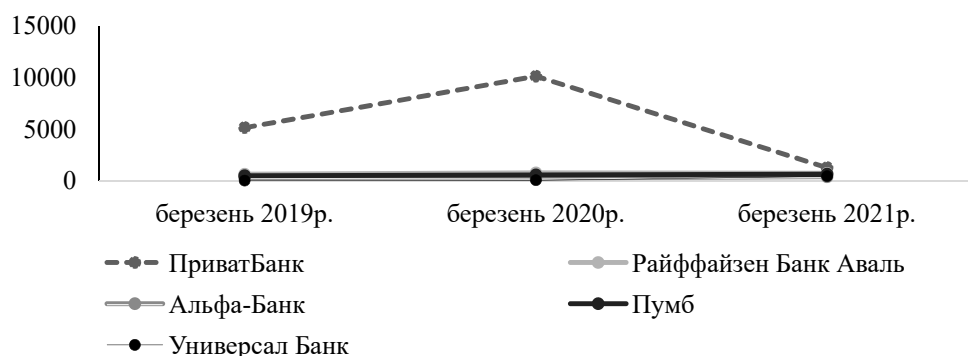

Рис. 1. Прибутковість банків за 2019–2021 рр. в Україні, млн грн

Джерело: розроблено на основі [3]

Розрахунок економічних нормативів у банківському секторі з 01.03.2018 по 01.03.2021

Норматив		01.03.2018	01.03.2019	01.03.2020	01.03.2021	Зміна 2021 / 2018, %	Відмітка про виконання
H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	16,91	21,39	22,36	22,59	133,59	Виконується
H3	Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	15,67	16,93	20,12	22,36	142,69	Виконується
H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60%)	95,83	93,44	95,62	87,79	91,61	Виконується
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25%)	21,04	19,10	18,14	20,09	95,48	Виконується
H8	Норматив великих кредитних ризиків	180,53	169,54	112,55	97,75	54,15	Виконується
H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	16,90	8,90	6,70	3,61	21,36	Не виконується
H11	Норматив інвестування у цінні папери окремо за кожною установою	0,0001	0,0005	0,0002	0,0002	200,00	Виконується

Джерело: розроблено на основі [4]

спостерігається лише між групою найбільших банків (близько 20). Ринкова конкуренція є важливим фактором упорядкування банківської системи, а в деяких випадках відсутність конкуренції в банківській системі України уповільнює еволюційні процеси та дає можливість існувати банкам із низькою ефективністю та конкурентоспроможністю. Таким чином, процеси консолідації в банківських системах центральних та західних країн є відповіддю на посилені попит клієнтів та посилення конкуренції на фінансових ринках цих країн, у тому числі завдяки глобалізації та інтеграції фінансових систем у світову фінансову архітектуру. Українська банківська система є вразливою та неконкурентоспроможною, і відсутність іноземних інвестицій ще раз підтверджує цей факт.

2. Відсутність привабливості іноземного капіталу до банківських установ України. За відсутності внутрішніх стимулів для зростання та розвитку банківської системи можна не сподіватися на зовнішній вплив. Однак потенційний інвестор стикається з низькою значних ризиків, які суттєво обмежують інтерес до іноземного капіталу в банківському секторі України. Це, своєю чергою, уповільнює надходження в Україну сучасних економічних та управлінських технологій та зменшує конкурентні стимули українських банків застосовувати такі технології у своїх операціях.

3. Низька довіра до банківської системи. Незважаючи на стрімке зростання депозитної бази банківської системи України, що має місце останнім часом, довіра до банківського сектору з боку інвесторів та населення все ще є недостатньою. Також негативно впливають на рівень довіри до банківського сектору низька культура користування фінансовими послугами, недостатня робота банків з клієнтами та відсутність прозорості та об'єктивної інформації про діяльність окремих бан-

ківських установ і системи у цілому. Якість зовнішнього та внутрішнього аудиту банків усе ще є незадовільною [5].

Отже, ми бачимо, що банківська система України зазнала значних утрат під час фінансової кризи, хоча наслідки могли б бути й гіршими, тому для подолання фінансової кризи та мінімізації її негативних наслідків важливо впровадити такі антикризові заходи, як:

- створення в Україні стабілізаційного фонду за рахунок банківських відрахувань;
- розроблення інструментів обмеження спекулятивного режиму фінансування;
- упровадження антициклічного банківського нагляду, впорядкування регулювання фінансового сектору в Україні;
- поліпшення капіталізації державних банків, урахування при цьому позитивний міжнародний досвід;
- збільшення обсягу рефінансування комерційних банків Центральним банком України за рахунок збільшення кредитування під заставу цінних паперів;
- упровадження нових програм кредитування та створення спеціальних фондів.

Подолання вищезазначених недоліків та реалізація антикризових заходів сприятимуть розширенню та вдосконаленню банківського бізнесу, стабілізації банківської системи країни у цілому.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що у період загрози світової фінансово-економічної кризи та наростаючої фінансової нестабільності банки України відповідають стандартам, що визначені економічними нормативами НБУ. Але фінансова криза спонукає робити непопулярні кроки для відновлення банківської системи через реорганізацію проблемних фінансово-кредитних установ. Концентрація банківського капіталу, забезпечен-

ня необхідних ресурсів та ефективних механізмів для підвищення рівня капіталізації банківської системи є актуальними завданнями подальшого розвитку фінансового сектору України.

Виходячи з наведеної інформації, можна зробити висновок, що для підвищення ефективності банків-

ської системи необхідно: вдосконалити організаційну структуру банківської системи; забезпечити ефективну законодавчу діяльність для подальшого підвищення стабільності та прибутковості банківської системи; вжити заходів для підвищення довіри населення до банків.

Список літератури:

1. Костюченко А.О. Банківське право. Київ : Атіка, 2011. 56 с.
2. Рейтинг банків України. URL: <https://maanimo.com/rates/banks> (дата звернення: 25.04.2021).
3. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/banks/rating/?date=2021-02-19> (дата звернення: 25.04.2021).
4. Основні показники банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision> (дата звернення: 25.04.2021).
5. Проблеми банківської системи України. URL: https://studwood.ru/711739/bankovskoe_delo/problemi_bankivskoyi_sistemi_ukrayini (дата звернення: 24.04.2021).

References:

1. Kostyuchenko A.O. (2011) *Bankivske pravo* [Banking law]. Kyiv. Atika, 56.
2. Rejting bankiv Ukrajinu [Rating of Ukrainian banks]. Available at: <https://maanimo.com/rates/banks> (accessed 25 April 2021).
3. Ministerstvo finansiv Ukrajinu [Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://minfin.com.ua/banks/rating/?date=2021-02-19> (accessed 25 April 2021).
4. Osnovni pokazniki bankiv Ukrajinu [The main indicators of Ukrainian banks]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision> (accessed 25 April 2021).
5. Problemy bankivs'koi systemy Ukrajinu [Problems of the banking system of Ukraine]. Available at: https://studwood.ru/711739/bankovskoedelo/problemi_bankivskoyi_sistemi_ukrayini (accessed 25 April 2021).